

**Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Irodalomtudományi Doktori Iskola**

Beke Ottó:

A HALLHATÓSÁG ÉS A LÁTHATÓSÁG POÉTIKÁJA

A másodlagos szóbeliség és a digitális írásbeliség irodalmi vonatkozásai

PhD értekezés tézisei

**Doktori iskola vezetője:
Prof. Dr. Thomka Beáta Dsc**

**Témevezetők:
Prof. Dr. Hajdu Péter DSc
Prof. Dr. Orbán Jolán CSc**

Pécs, 2016.

Tartalom:

I. Az értekezés témája és a vizsgált irodalmi korpusz

II. Az értekezés felépítése

III. Összegzés, a tudományos munka eredményei

IV. Dr. Fenyvesi Kristóf opponensi véleménye

V. Dr. habil. Ladányi István opponensi véleménye

VI. Válasz az opponensi véleményekre

VII. Szakmai önéletrajz

VIII. Publikációs jegyzék

I. Az értekezés témája és a vizsgált irodalmi korpusz

Az értekezés a hangzóanyag közvetíthetősége által meghatározott másodlagos szóbeliség és az immateriális és ebből kifolyólag gyakran képlékeny, multilineáris produktumokat eredményező digitális írásbeliség irodalmi vonatkozásait vizsgálja. Ezek a vonatkozások az ábrázolás, vagyis a tematika és a retorika szintjén egyaránt megjelenhetnek, továbbá szövegszervező elvként is működhetnek. A jelzett, különböző kölcsönhatásokat kialakító megnyilvánulási módok közül a tematikusak a disztópikus jellegű jövőviziókban kitüntetett szerephez jutnak, és egyszersmind alapvető poétikai jelentőségűek. Vizsgálatuk, természetesen nem hagyva figyelmen kívül a retorikai és strukturális működésmódokat sem, ennek megfelelően elhanyagolhatatlan.

Az értekezés elméleti alapvetését a másodlagos oralitás Walter J. Ong által kidolgozott, magyar kontextusban Nyíri Kristóf és Benczik Vilmos által művelt elképzelése alkotja. A jelentések temporális folyamatát követő szövegelemzések Maurizio Ferrarisnak a nyelv tradicionálisan alapvetőként értelmezett auditivitását elvitató szóbeliség-kritikáját is szorosan olvassák, s így módon az olyan, ellentétpárokba rendeződő kategóriákat dinamizálják, mint a szóbeliség–írásbeliség, továbbá az azzal elválaszthatatlanul összekapcsolódó hallhatóság–láthatóság.

A mozgósított primer irodalmi korpusz meghatározó vonulatát a tudományos-fantasztikus és azon belül különösképpen a cyberpunk és posztcyberpunk irodalom jövőt vizionáló, kiemelkedő műfaj történeti jelentőségű alkotásai képezik. Philip K. Dicknek, William Gibsonnak és Dan Simmonsnak a vizsgálat homlokterében álló paradigmatis cyberpunk, illetve posztcyberpunk szövegei ugyanis rendszeresen és markáns, egyedi formában jelenítik meg a személyközi digitális kommunikáció különböző módozatait, miközben a jelzett kapcsolattartási formákat a primer tapasztalati tér meghatározó tényezőiként kezelik, vagyis azok a regényvilágok strukturális elemeiként funkcionálnak. Ezen szövegek a kifejezés Brooks

Landontól származó meghatározását alapul véve digitális narratívák, vagyis habár nem médium-specifikus jellegűek, a kulturális jelenségek széles körét érintő digitalizálódást tematizálják.¹

Az értekezés a nevesített szerzők művei mellett azokat a szövegeket is bevonja a vizsgálatba, amelyek a digitális kommunikációs formákat, a hangzóanyag mediatizációját és a digitális írásbeliséget egyaránt megjelenítő (poszt)cyberpunk irodalom pretextusaiként, illetve konceptuális előképeiként funkcionálnak. Ebbe a körbe tartoznak Arthur C. Clarke művei, különösképpen a *Gyermekkor vége* című regénye, továbbá Aldous Huxley *Szép új világ* és George Orwell *1984* című disztópiája. Az említett szövegeket a szakirodalom leginkább irodalom- és műfaj történeti szempontból tárgyalja közös keretben.

A hivatkozott szövegek tágabb értelemben vett intertextuális kapcsolatban állnak egymással; ez a különböző szinteken és formákban, alakzatokban megnyilvánuló szövegközi létmód biztosítja összetartozásukat, és egyben teszi lehetővé, hogy további alkotásokkal is kapcsolatot teremtsenek. Ily módon korrellálnak például Samuel Beckettnek a hangadás fiziológiai alapját képező lélegzetre és a hangzóanyag rögzítésére, továbbá annak lejátszására/aktualizálására összpontosító szcenikus műveivel, valamint Douglas Coupland vonatkozó, a digitalizálódást megjelenítő regényeivel vagy akár Mirnics Gyula novelláival. A textuális sokszínűséget a kidomborított irodalom- és műfaj történeti összefüggéseken és a szövegköziség alakzatain túl a hangzóanyag közvetítésének, vagyis a másodlagos szóbeliségnek és a digitális írásbeliségnek az irodalmi vonatkozásai ellensúlyozzák.

Az értekezés a magyar irodalmi kontextusból szisztematikusan Farkas Péter *Gólem* című internetes regényességét, hipertextuális alkotását vonja be értelmezési keretébe, az ugyanis, habár *Törlesztés* címmel könyvformában is megjelent, struktúrájából és mediális jellemvonásaiból kifolyólag csakis online közegben fogadható be autentikus módon, és ennek megfelelően önreflexív vonatkozásai révén is médium-specifikus digitális narratívaként konstituálódik. Ily módon a Farkas-szöveg az online közegnek, textualitásnak azokra a meghatározó jellemvonásaira, hatásmechanizmusaira épít, különös tekintettel a jelek immaterializációjára és bonyolult intertextuális hálózatára, szövegszervező elvként kezelve azokat, amelyeket a Simmons-, Gibson- és részben Dick-regények előrevetítettek, továbbá

---

¹ Brooks LANDON, *Nem az, ami volt: memóriatúlcsordulás a digitális narratívákban*, ford. ELEKES Dóra, Prae, 2001/1–2, 29.

amelyeknek nyomai bizonyos értelemben, kezdetleges formában Huxley *Szép új világában* és Orwell *1984*-ében is felfedezhetők.

Az értekezés a vizsgált irodalmi művek esetében, amelyek főként digitális narratívák, illetve azok előképeit, irodalom- és műfaj történeti pretextusait képezik, kétféle, egymástól radikálisan eltérő poétika jelenlétét mutatja ki. A hallhatóság poétikáját a fonikus szubsztancia közvetítése uralja, s ebbe a beszédnek mint tagolt és jelentéssel teli hangzóanyagnak, továbbá a fonikus szubsztancia artikulálatlan és nyelvi értelemben véve aszemantikus elemeinek, azok sorozatainak, illetve a különböző zörejeknek és egyéb hanghatásoknak a mediatisációja egyaránt beletartozik. A hallhatóság poétikája az ábrázolásokban gyakran s különösképpen a jövővíziók esetében vizuális, sőt, nemritkán multimedialis dimenzióval gazdagodik, azonban ilyenkor is a hangnak biztosít központi értéket. Ennek megfelelően a hallhatóság poétikájának gazdagodása koncentrikus jellegű, s változatlanul a fonikus szubsztancia hegemoniájáról tanúskodik. A láthatóság poétikája a hallhatóságénak az irodalmi ábrázolások, tematizációk funkcionális és mediális ellenpólusát képviseli. Esetében a grafematikus struktúrák elcsöndesednek, majd pedig végleg elnémulnak, vagyis az írásbeli kommunikáció hangtalanná válik. A láthatóság poétikája ugyanis a digitális írásbeliséggel van közvetlen kapcsolatban, s mivel annak specifikus jelei gyakran nem teszik lehetővé hangoztatásukat, kiejtésüket, szemiológiai rendszerként eltávolodik a nyelv orális dimenziójától, vagyis függetlenségre tesz szert. A kétféle, egymástól gyökeresen eltérő, más-más alapokra épülő poétika között, történeti és textuális kapcsolataik ellenére nem zajlanak cserefolyamatok. Különbözőségüket nem egyazon kommunikációs elemek és stratégiák hierarchikus átrendeződései hozzák létre. A genealógia nem békíti ki különállásukat.

Az értekezésben kidolgozott szövegelemzések a hallhatóság poétikáját a másodlagos szóbeliségnek, a láthatóságét pedig a digitális írásbeliségnek az irodalmi vonatkozásaival kapcsolják össze, miközben figyelembe veszik a művek közötti konceptuális és poétikai interferenciákat és az értelmezések folyamatában munkálkodó temporális paradigmák működésmódját. Ennek megfelelően a disszertáció az egymástól megkülönböztetett, a dolgozat főcímében szereplő két kategória, poétikai működésmód együttes jelenlétét feltételezi és mutatja ki a vizsgált irodalmi korpuszban.

II. Az értekezés felépítése

A másodlagos szóbeliség és a digitális írásbeliség irodalmi vonatkozásainak témáját körülhatároló és a vizsgált, szerteágazó irodalmi korpuszt irodalom- és műfajtörténeti szempontból tárgyaló szakirodalom felhasználásával egységbe foglaló bevezetőjét követően az értekezés három fő részre tagolódik. Ezek a *A hallhatóság poétikája*, *A láthatóság poétikája*, továbbá az *Emlékezés és nemzedéki vonatkozások* címet viselik.

Az első rész kimutatja, hogy a vizsgált irodalmi korpuszon belül Dick regényeit döntő mértékben a hallhatóság poétikája hatja át. Az 1962 és 1969 között, a szerző legjelentősebb írói korszakában² megjelent regényeiben ugyanis meghatározó szerepet játszanak a működésük/használatuk közben bemutatott videotelefonok, vagyis a hangokat és mozgóképeket egyaránt valós időben továbbító, döntő mértékben azonban relevanciájukból kifolyólag az előbbieket mediatizációját szolgáló, mobilis kommunikációs készülékek. Ezek a berendezések a regényvilágok alapstruktúrájához tartoznak, vagyis konstitutív és nem szupplementáris jellegűek. A *Gyermekkor vége* című 1953-as, tudományos-fantasztikus Clarke-regény a műfaj történetében első alkalommal biztosított meghatározó szerepet, a történetészövés szempontjából is a fonikus szubsztancia közvetítése révén megvalósuló, valós idejű kommunikációnak. Beckett öt évvel későbbi, vagyis 1958-as, *Az utolsó tekerés* című monodrámája a rögzített hangzóanyagokat, különböző lejátszási, meghallgatási módjaik révén szintén alapvető fontossággal ruházza fel.

A Dick-regényekben a videotelefonok teljes mértékben marginalizálják és egyben feleslegessé teszik a szűkebb értelemben vett írást. E tekintetben Huxley *Szép új világa*, a hallható parancsok és üzenetek kommunikálása és részben Orwell *1984*-a, a regényvilágban a megfigyelést és a kontrollt szolgáló teleképek révén a Dick-opusszal konceptuális átfedéseket mutat, és egyben annak pretextusaként funkcionál.

Gibson 1984-ben megjelent *Neurománcában* és Simmons 1989-es *Hyperionjában* a számítógépes környezetben megvalósuló videotelefonálások alkalmával szintén kizorul a használatból, vagyis irrelevánssá válik az írás. Azonos jellegű tendencia figyelhető meg

---

² Istvan CSICSERY-RONAY, Jr., *The Seven Beauties of Science Fiction*, Middletown, Connecticut, Wesleyan University Press, 2008, 70–71.

Simmons-művében a videóüzenetek, avagy fénysürgönyök esetében is. A dicki, gibsoni és simmonszi videotelefonokat, a *hyperioni* fénysürgönyöket és az orwelli teleképeket tehát egyaránt a hallhatóság poétikája jellemzi. Esetükben a képi tartalmak közvetítésének szintén fontos szerep jut, ám ez a funkció mindvégig recesszív marad. Simmons regényciklusában a hangzóanyag rehabilitációja, relevancia-fokozódása a szövegek által megjelenített és szisztematikusan szerepeltetett technikai berendezések perszoniációjával és antropomorfizációjával kapcsolódik össze. A *Neurománcot* és határozottabb mértékben a *Hyperion*-regényciklust azonban nem csupán a hallhatóság poétikája jellemzi, s ugyanez mondható el Orwell disztópikus jövővíziójáról is.

Az értekezés második része *A láthatóság poétikája* címet viseli, s az első részben kifejtett megállapításokkal korrespondáló, illetve azokat gyakran kiegészítő, esetenként felülíró szövegelemzése során a digitáliség irodalmi vonatkozásaira összpontosít. Gibson *Neurománcában*, továbbá Simmons *Hyperion*-regényciklusában az ábrázolások és a cselekményvezetés szintjén – hasonlóképpen, mint Dick elemzett műveiben, Clarke *A gyermekkor végében*, Huxley *Szép új világában* és Orwell *1984*-ében, vagy akár *Az utolsó tekercsben*, Beckett-nél – meghatározó szerepet tölt be a hangzóanyag közvetítése. A *Neurománcban* és a *Hyperionban* a kommunikációs aktusok jelentős része videotelefonálás, vagyis a fonikus szubsztancia és a kommunikációs szituáció leginkább statikus jellegű vonatkozásainak mediatizációja révén valósul meg, továbbá a *Hyperion* szisztematikusan hasonló mediális szerkezetű, ám természetesen nem valós időben funkcionáló fénysürgönyöket, vagyis videóüzeneteket is megjelenít. Ezekben a szövegekben azonban immár a láthatóság poétikája is erőteljesen kifejti hatását.

Történetileg szemlélve, Gibson *Neurománcában* újdonságnak számított, hogy miközben a tudományos-fantasztikus irodalom számos hagyományos témáját dolgozta fel, egyszersmind a komputerek által meghatározott kommunikációs forradalomra, valamint hálózatokra irányította a figyelmet.³ A *Neurománcban* éppen a számítógépes rendszerek leírásaiban figyelhető meg a fonikus szubsztancia szerepének háttérbe szorulása. A gibsoni cybertér-ábrázolások ugyanis nem

---

³ Darren HARRIS-FAIN, *Understanding Contemporary American Science Fiction: The Age of Maturity, 1970–2000*, Columbia, University of South Carolina Press, 2005, 104; Tom HENTHORNE, *William Gibson: A Literary Companion*, Jefferson, North Carolina, London, McFarland & Company, 2011, 4.

szükségképpen fonetikus és gyakran nem is lineáris modell alapján működő szemiotikai struktúrákra és egyéb képi tartalmakra utalnak.

A hallhatóság poétikájának, vagyis az auditív regiszternek a digitalitás térhódítása következtében zajló részleges marginalizációja és azzal párhuzamosan a láthatóságának a felerősödése a *Hyperion*-regényciklusban – a (számítás)technikai evolúció exponenciális gyorsulásának megfelelően – kifejezettebb mértékben és különböző szinteken egyaránt tapasztalható. A *Neurománc* által megalkotott autentikus és virulens cyberter-konstrukciónak és -ábrázolásnak a kozmikus méretűvé tágító simmonszi exteriorizációja a fejlődés csúcsát elérő gépek esetében megbolygatja az auditív megnyilakozások linearitását, miközben ez utóbbiak térbeli szerkezetét mutatva meg, az íráshoz, az írás működésmódjához és struktúrájához közelíti azokat. A *Hyperion*ban ily módon a szóbeli közlések grafikai megjelenítésének, ábrázolásának szintjén mutatkozik meg a láthatóság poétikája, amit a regényciklus belső mitológiájának meghatározó vonatkozásai és az azokkal összefüggő regresszív linearitása erősít fel. Simmons regényciklusa ugyanis digitális narratívaként⁴ a műbeli mitológia szerint a jövőből érkező, misztikus és poliszém Shrike figuráját oly módon szerepelteti, hogy az újra és újra a nyelv és egyáltalán, a kommunikációs szituáció elnémulásával, közvetve, retorikai síkon pedig a digitális írásbeliség hangtalanná válásával kapcsolódik össze. Ennek megfelelően a *Hyperion*-ciklus a láthatóság poétikájából több szinten is részesül, s ily módon a simmonszi integratív, pastiche-ként működő szöveg interkanonikus terében⁵ értelmezett, további művekben, különösképpen a *Neurománc*ban és közvetve az 1984-ben a láthatóság poétikája még kifejezettebbé válik.

A hangzóanyagok a digitális kommunikációs módok expanziója következtében megfigyelhető, egyre intenzívebb szerepvesztését Coupland „A” generáció című regényének egy betéttörténete több szinten, tematizálva és szövegszervező elvként kezelve, továbbá narrativizálva, vagyis időbeli kiterjedésében bontva ki, egyaránt megjeleníti. A szerző 1991-es *X generációja* és a *Barátnő kómában* című, az intertextuális játékterébe Clarke fentebb említett regényét is bevonó, tematikusan a cyberpunk irodalommal dialogizáló, az ember és a technika

---

⁴ LANDON, *i. m.*, 29.

⁵ SÁNTA Szilárd, *Új űropera*, Prae, 2011/3, 16.

kapcsolatára összpontosító 1998-as disztópiája már a digitális kultúrára irányította a figyelmet.⁶ Az „A” generáció *Bartholomew jelen van a nyelv hajnalán* című betéttörténete radikális és egyben plasztikus módon viszont már a digitális írásbeliség jellemvonásait mutatja be, s azokat a történet-szöveg részévé téve a szövegfelszínen is láthatóvá teszi. A betéttörténet vonatkozó szöveghelyei belső tárgy- és metaszinten egyaránt a hallhatóság poétikájának berekesztődéséről és egyben a láthatóságának a prosperitásáról tanúskodnak. A történet ily módon a hallható nyelv végét és egyben a látható nyelv hajnalát jeleníti meg.

Farkas Péter *Gólem* című, műfaji határokon átívelő hipertextjének, regényességének, autentikus módon csupán online formában olvasható, vagyis médium-specifikus digitális narratívájának központi gondolatát az elnémulás mozzanata és a némaság/hangtalanság állapota alkotja.⁷ A mű a nyelvi kommunikáció elnémulását szisztematikusan, a szöveg, a kompozíció és a narráció szintjén egyaránt kifejezésre juttatja. Ehhez járul hozzá Gustav Meyrink azonos címet viselő, pretextusként szolgáló regénye, illetve bizonyos értelemben maga a Gólem-mítosz is. A *Gólem*, Farkas műve szöveggént önmaga hallhatóságának és hangoztathatóságának végéről, továbbá az önmaga kibomlását lehetővé tevő, vagyis saját létalapjaként szolgáló hangtalan írás radikalizálódásáról önreflexív formában tanúskodik. Ily módon annak a tendenciának a tematikai, strukturális és kompozicionális végpontját jelenti, amely a hallhatóságnak a Dick-regények által képviselt poétikájából fokozatos átmenetet képez a láthatóság poétikájába, és amely poétikai változások jelei Gibson *Neurománcában*, Simmons *Hyperionjában*, sőt, már Orwell 1984-ében is felfedezhetőek voltak.

Az értekezés harmadik és egyben záró részének első fejezete az értelmezett művek esetében a hallhatóság és a láthatóság poétikájának az emlékezéskultúrára és általában az ismeretek felhalmozására, a tudás strukturálódására gyakorolt hatását vizsgálja. Landon Gibson *Neurománca* kapcsán a kortárs irodalomnak az emlékezet szerepét és jelentőségét leértékelő, poszt-mnemotechnikai hagyományáról értekezik.⁸ A disszertáció azonban kimutatja, hogy a Landon által tematizált poszt-mnemotechnikai tradíciónak léteznek olyan pretextusai, amelyek a

---

⁶ Paul GILES, *The Global Remapping of American Literature*, Princeton, Princeton University Press, 2011, 16–17, 251; Daniel GRASSIAN, *Hybrid Fictions: American Literature and Generation X*, Jefferson, North Carolina, London, McFarland, 2003, 30, 131, 140–141, 143, 187.

⁷ Nicolas PETHES, *Az elnémulás iróniája: Farkas Péter Gólem című regényessége – Szöveg önmaga végéről*, Magyar Lettre Internationale, 2001/tavaszi (40), 30–32.

⁸ Landon, *i. m.*, 31.

lineáris történelemtudat kialakításában meghatározó szerepet játszott hagyományos írásbeliségtől, nyomtatástól és könyvkultúrától való eltávolodást öntik narratív formába. Az értelmezett jövővíziók jelentős része, főleg a disztópikus jellegűek, éppen az emlékezéskultúra háttérbe szorulásának veszélyeire hívják fel a figyelmet. Ebből a szempontból különös jelentőségű Huxley *Szép új világa* és Orwell *1984*-e, amiből kitűnik, a Landon által detektált irodalmi hagyomány előjelei a cyberpunknál korábbi szövegekben is felfedezhetők. A felejtés szerepének felértékelődéséhez hasonló tendencia jut kifejezésre Dick *Visszafelé világ* és implicit formában *Ubik* című regényének, továbbá Simmons *Hyperion*-regényciklusának egyes részleteiben. Ez utóbbi említett szövegek esetében azonban az emlékezéskultúra eróziójának szempontjából az egyenes vonalú időszerkezet inverziója a meghatározó, nem pedig a múltra vonatkozó ismereteket közvetítő közegek szerepe, mint az a *Neurománc*ban, a *Szép új világ*ban és az *1984*-ben megfigyelhető.

Az értekezés harmadik részének második, záró fejezete a nemzedéki kérdéseket és relációkat a vizsgált digitális narratívák⁹ szempontjából, a tematizáció és a retorikai alakzatok szintjén értelmezi, ugyanis mindez a regényvilágokban a hallhatóság és a láthatóság poétikájának s egyáltalán az ábrázolt mediatizációs folyamatoknak az individuális és kollektív alapját képezi. Ez utóbbi ténynek megfelelően a vizsgált szövegekben s különösképpen Gibson *Neurománc*ában, Simmons *Hyperion*-regényciklusában, továbbá Coupland *X* és „A” generáció, valamint *Barátnő kómában* című regényében az új, digitális technológiák „természetes” környezetként jelennek meg. Huxley *Szép új világ*ában, hasonlóképpen, mint a *Neurománc*ban és a *Hyperion*ban, a fiatalság nagyjából idealizálva bemutatott testi jegyei, kognitív és viselkedési mintázatai abszolút és egyben megkérdőjelezhetetlen értékűként jelennek meg. Ennek megfelelően a hivatkozott regényekben az infantilizmus éppen a technikai fejlődés kontextusában problematizálódik. A *Neurománc* és a *Hyperion* a (számítás)technikai fejlődés által megvalósítható halhatatlanság és öröklét lehetőségét szintén felveti.

---

⁹ LANDON, *i. m.*, 29.

III. Összegzés, a tudományos munka eredményei

A másodlagos szóbeliség kommunikációtechnológia-történeti korszakának mediális jellemvonásaival összekapcsolt hallhatóság poétikája és a digitális írásbeliség karakterisztikái által meghatározott láthatóságé a (poszt)cyberpunk irodalom kiemelkedő jelentőségű, műfajteremtő alkotásaiban szisztematikusan, frekventáltan és markáns módon nyilvánul meg. A szekundáris oralitásnak és a digitális literalitásnak a kétféle vizsgált poétika szintjén való manifesztációi egyéb, különböző kánonokhoz tartozó művekben is kimutatható. A digitális kommunikációs formák és azok előképei irodalom-, valamint műfaj történeti sorokba rendeződnek. E tekintetben a 20. század harmincas éveitől kezdődően megjelenő, különböző előjelű jövővíziók, utópiák és disztópiák szerepe alapvető jelentőségű. A vizsgált, többek között tematikai, intertextuális és műfaj történeti szempontok alapján konstituálódó irodalmi korpuszban az emlékezéskultúra eróziója és azzal párhuzamosan a felejtés szerepének felértékelődése a kétféle poétika kontextusában figyelhető meg. Hasonló összefüggésben jelenítik meg a szövegek a fiatalság nemzedéki vonatkozásait, jellemvonásait és azok idealizációját.

IV. Dr. Fenyvesi Kristóf opponensi véleménye

Fenyvesi Kristóf:

Opponensi bírálat Beke Ottó *A hallhatóság és a láthatóság poétikája – A másodlagos szóbeliség és a digitális írásbeliség irodalmi vonatkozásai* című PhD disszertációjáról

A mediális sokféleség által felvetett problémák tanulmányozása nem csak a médiatudomány, de az irodalomelmélet vizsgálódási területét, módszereit, következtetéseit és előfeltevéseit is alapjaiban formálta át az elmúlt évtizedekben. Az írott, a nyomtatott vagy egyáltalán a papíralapú irodalmi szöveg konvencióinak más művészeti ágakból származó vagy különféle egyéb technológiai megoldásokkal történő áthágását, kijátszását, meghaladását célzó szerzői ambíciók már jóval a digitális médiumok megjelenése előtt intermediális, illetve vegyes média műveket, s egyben új műfajokat is eredményeztek. Beke Ottó a másodlagos szóbeliség és a digitális írásbeliség irodalmi vonatkozásainak vizsgálatára vállalkozik és ennyiben őt is a mediális sokféleség irodalmi megjelenése, megjeleníthetősége foglalkoztatja: „A kommunikációs formák tárházának bővülése napjainkban is zajlik. Ez a folyamat hatással van a kultúra egészére s a hordozó közegek immaterializációja következtében az irodalmi produkcióra is.” (p. 8.) – írja értekezése Bevezetőjében. Azonban Beke a digitális irodalom példáinak (mint például az elektronikus költészetnek, a digitális narratíváknak, az interaktív drámáknak, stb.) a másodlagos szóbeliséghez való viszonya vagy a digitális írásbeliség új hagyományában felépülő pozíciója kevésbé foglalkoztatja. Beke vizsgálatának tárgya sokkal inkább a mediális pluralizmus irodalmi ábrázolása, mégpedig túlnyomórészt nem a digitális médiában keletkezett irodalmi művekben. Elemzésében mindazonáltal kiemelt szerephez jut az irodalom és az átalakulóban lévő kortárs kulturális kontextus kölcsönhatásainak a tanulmányozása, mégpedig a nyelvhasználat, az írás és a közlés változó gyakorlatainak a szempontjából.

Az értekezés elsősorban a tudományos-fantasztikus irodalom, azon belül is a cyberpunk és poszt-cyberpunk műfaj olyan példáit mutatja be, amelyek hangsúlyos formában tematizálják a digitális kommunikációnak az irodalmi fikció világában elképzelt, vagy pedig valóságos példák leképezésén alapuló módozatait. Az értekezés fejezetről-fejezetre felbukkanó főszereplői ebben a

tekintetben Philip K. Dick, William Gibson és Dan Simmons írásai, de számos további szerző művei és még filmek is bevonódnak az értekezés egészén végigszalazott elemzésekbe.

Ami a kérdésfelvetéseket alátámasztó és a kérdések vizsgálatára mozgósított teoretikus apparátust illeti, a szerző a másodlagos szóbeliség és a digitális írásbeliség tematikájának összekapcsolását Nyíri Kristóf, Benczik Vilmos és Maurizio Ferraris vonatkozó tanulmányainak a szoros és egyben kritikai egymásraolvasása révén végzi el. Vizsgálatához eredeti szempontokat választ, amennyiben a disszertáció szerzőjének önálló fogalomalkotása szerint a „hallhatóság” és a „láthatóság poétikájának” kidolgozását, továbbá a kulturális kontextus tekintetében is lényeges emlékezet kérdésének, valamint a digitális kultúra „nemzedéki kérdéseinek” mindezzel összefüggő vizsgálatát tűzi ki célul.

E sokrétű célrendszer jegyében az értekezés számos pontján vezet különféle eredményekhez a szerző törekvése (1) a mediális sokféleség irodalmi ábrázolásának szisztematikus és egyben innovatív szempontok szerint való feldolgozására; (2) az elemzett irodalmi korpusz határainak megállapítására és a korpusz rendszeres vizsgálatára; valamint (3) egy módszertani kísérletezésre is alkalmas interdiszciplináris eszköztár felépítésére. A szerző által megjelölt összetett témák kibontását azonban némileg megnehezíti, hogy (1) a hallhatóság és a láthatóság poétikájának koncepciói a disszertáció szerzőjének alkalmazásában ugyan ígéretes elemző potenciállal bíró fogalmaknak bizonyulnak – hiszen sikerrel teremt általuk kapcsolatot az elemzésbe bevont legkülönbözőbb művek között és tesz róluk érvényes állításokat –, azonban a doktori értekezés tudományos eredményeit felhasználni kívánó, azokkal párbeszédbe bocsátkozni szándékozó olvasó helyzete korántsem ilyen irigylésre méltó. Ugyanis a hallhatóság és a láthatóság poétikájának konceptuális bevezetése során, mind a részletes és explicit módszertani megalapozás, mind pedig az újonnan bevezetett fogalmak hatókörének világos kijelölése is elmarad. Ezek hiányában viszont nem csupán a fogalmak szerzőtől független alkalmazhatósága és szakirodalmi beépülése válik kérdésessé, hanem annak az érvényessége is, hogy ténylegesen tárgyalhatók-e a bemutatott jelenségek, vagy akár tendenciák, a hallhatóság és láthatóság poétikai modelljeit konstituáló jellegzetességekként. Az elemzések során a szerző tulajdonképpen úgy alkalmazza a hallhatóság és a láthatóság poétikájának fogalmát, mintha általános konszenzus uralkodna a jelentésükről, noha ez egyrészt a szerző szűkebben vett szakterületén sincs így, másrészt a szerző maga sem teremti meg saját kulcsfogalmai

paradigmatikus alkalmazhatóságának a feltételeit, amelyre viszont disszertációjának főbb megállapításait alapozhatná.

A jelzett módszertani hiányosságból fakadó ellentmondások, azonban a dolgozat koherenciáját mégsem veszélyeztetik és számos eredményét nem érintik. Viszont amennyiben a munka kiadásra kerül, a hallhatóság és láthatóság poétikájának explicit módszertani megalapozását nem lehet megkerülni.

Az értekezés olvasója számára további nehézséget jelenthet, hogy (2) ugyan a Bevezető legnagyobb részét az irodalmi korpusz részletes bemutatása teszi ki, a korpusz-képzés logikájáról, módszertani megfontolásairól – a korpusz bizonyos elemei között fennálló intertextuális kapcsolaton kívül – csak keveset tudunk meg. Holott egyfelől a vizsgálat alá vont szöveganyag kiterjedtsége és radikális heterogenitása is megkívánná a korpuszképzés módszeressége melletti érvelést, másfelől a módszeres korpuszépítés segíthetne az egy-egy szempontot előtérbe helyező elemzések egymásra épülő jellegének hathatósabb érzékeltetésében. További kihívást jelent, hogy az eredetileg meghatározott gazdag irodalmi korpuszhoz képest is új és új elemek bukkannak fel a dolgozat további részeiben. Kiadás esetén a korpuszalkotás során alkalmazott módszertan részletes előtárásán és megérvelésén kívül érdemes lehet a dolgozat fő kérdéseivel kapcsolatos legkarakteresebb példákra redukálni az elemzett szövegek körét, viszont a megtartott szövegeket részletesebben és összefüggő elemzések formájában is bemutatni. Ez szintén növelheti a dolgozat eredményeinek további applikációjára vonatkozó esélyt.

(3) A módszertant illetően pedig némi hiányérzetre adhat okot, hogy a disszertáció elemzési szempontjainak felépítésében kiemelt szerepben alkalmazott Nyíri – Benczik – Ferraris szövegek jelentősége a magyarországi digitális írásbeliség-diskurzus szempontjából ugyan vitathatatlan, azonban a kérdéskör általános irodalmi vonatkozásainak a kidolgozásához számos további teoretikus szövegének bekapcsolása ugyancsak termékenyen járulhatott volna hozzá. Meglepő például, hogy Espen Aarseth-nek a digitális írásbeliség kérdéskörében 1997-es megjelenése óta mérvadó kibertext-monográfiáját ugyan hivatkozza a dolgozat, de sem a kibertext, sem pedig az ergodikus irodalom fogalma nem kerül alkalmazásra vagy legalább említésre a vizsgált jelenségek kapcsán. Ugyanakkor mind az irodalom ergodikus szemlélete, mind a kibertext-paradigma, mind pedig a kibertext-koncepció alternatíváiként is emlegetett technotextualitás és

média-specifikus elemzés N. Kathrine Hayles-nél, vagy Philippe Bootz procedurális modellje, illetve Noah Wardrip-Fruin „*expressive processing*” fogalma szintén termékeny szempontokat kínálhattak volna; akárcsak az elektronikus irodalom fogalmának bevezetése, legalább Farkas Péter Gólemének elemzése kapcsán. A digitális média néhány teoretikusának, mint például Janet Murray, Lev Manovich, vagy Bolter & Grusin bevonása az értekezés diskurzusába pedig a dolgozat egyik fő témájaként meghatározott digitális írásbeliség perspektívájára nyithattak volna szélesebb kilátást.

További, a fenti három szempont mindegyikét érintő fontos körülmény, amit a disszertáció szerzőjének érdemes lehet a kiadásra történő előkészítés során nyomatékosítani és kiaknáznia: a disszertációban elemzett irodalmi szövegtörzsek nagyobb hányada még a digitális korszak beköszöntése előtt vagy annak hajnalán keletkezett. Ennek következtében a jelenlegi technológiai mediatizációról, illetőleg a digitális írásbeliségnek és másodlagos szóbeliségnek a dolgozat fókuszában álló jelenkori vonatkozásairól, nem festhetnek „különösképpen pontos képet” ezek a szövegek, mint ahogy a dolgozat szerzője Veronica Hollingerre hivatkozva állítja (p. 9.). Hiszen Hollinger sem pontos leképezésről, hanem a technológiai mediatizációnak a cyberpunk regényekben megjelenő *képzeletbeli* reprezentációinak a pontosságáról beszél a disszertáció szerzője által is idézett helyen. Ennek hangsúlyozása viszont rámutat arra, hogy még milyen további lehetőségek rejlenek a disszertáció szerzője által is elemzett művek, például a *Neuromancer*, a Dick-elbeszélések, a *Hyperion-ciklus*, de akár a *Szép új világ* vagy az *1984* olyan irányú médiaarcheológiai vizsgálatában, amely éppen a technológiai mediatizáció képzeletbeli reprezentációinak különféle változatait tárhatná fel és hasonlíthatná össze kellő részletességgel. Egy ilyen perspektívából szemügyre véve a technológiai mediatizációról adott képzeletbeli reprezentációkat, olyan radikális különbségek is megnyilvánulhatnak közöttük, amire például Stuart Moulthrop már 1991-ben rámutatott¹⁰ Gibson „kiberterét” és Ted Nelson Xanaduját összehasonlítva.

Beke Ottó disszertációja, érzékeny elemzései révén mindenestre komoly lépéseket tesz az összehasonlíthatóság feltételei megteremtésének az irányába is. A disszertáció különböző pontjain elszórt eredmények összefoglalása, azonban sokat segítene egyrészt abban, hogy az olvasó felmérhesse Beke igazán értékes teljesítményét, másrészt az egyes szerzők által

---

¹⁰ Moulthrop, S. "You Say You Want a Revolution? Hypertext and the Laws of Media." *Postmodern Culture*, vol. 1 no. 3, 1991.

megalkotott mediális koncepciók is könnyebben összehasonlíthatókká válnának. Beke ugyanis különleges olvasói érzékenységgel szólaltatja meg és állítja egymással párbeszédbe a mozgásba hozott szövegvilágokat. A fentiekben részletezett szerkesztésbeli javaslatok azonban kiadás esetén érvényesíthetők, kiegészítve a dolgozat fő téziseinek pontos megfogalmazásával, az egyes fejezetek struktúrájának ábrázolásával egy-egy bevezető bekezdésben, illetőleg fejezetzáró összefoglalók beiktatásával. Végül a dolgozat legfőbb eredményeinek összefoglalása is nagyban segítheti az olvasót a Beke-dolgozatban szereplő érzékeny olvasatok különleges értékeinek a felmérésében.

A fenti vélemény alapján javaslom a Pécsi Tudományegyetem Irodalomtudományi Doktori Iskola Tanácsának a nyilvános vita és a doktori védés meghirdetését. Beke Ottó értekezése alkalmas arra, hogy a jelölt sikeres nyilvános vita alapján megszerezze érte a PhD fokozatot.

Jyväsckylä, 2016. október 3.

V. Dr. habil. Ladányi István opponensi véleménye

Opponensi bírálat Beke Ottó *A hallhatóság és a láthatóság poétikája – A másodlagos szóbeliség és a digitális írásbeliség irodalmi vonatkozásai* című PhD-disszertációjáról

Beke Ottó értekezésének témaválasztása kiváló, a címben kijelölt kérdéskör aktuális, amelyet kellő mélységben és részletességben ugyanakkor kevésbé kutattak a hazai irodalom- és kultúratudományban. Vállalkozása így a magyar irodalomtudományosság számára is ígéretes.

A témaválasztás viszonylagos újszerűsége ugyanakkor némiképp problematikus affirmatív értekezői helyzetbe sodorja, mintha nem csupán a témával vállalt kutatását kellene elvégeznie és erről szóló értekezését megírnia, hanem az egész vázolt problémakör létjogosultságát kellene megvédenie különböző lehetséges támadásoktól. Mindezt sem a téma, sem az értekező felkészültsége nem indokolja, hiszen a dolgozatban is reprezentált nemzetközi szakirodalomban komoly előzményekre tekinthet vissza, és úgyszintén a dolgozat széles körű szakirodalmi tájékozódása igazolja, hogy a hazai irodalom- és médiakutatásokban is elfogadott, sőt akár kurrensnek is nevezhető problémafelvetésről beszélhetünk. Ugyancsak a fölvázolt szakirodalmi háttér igazolja az alaposabb és differenciált kutatások szükségességét is. A dolgozatban szóba hozott, illetve vizsgált irodalmi és már művészeti alkotások is (amelyek bősége szintén az értekező tájékozottságát mutatja) meggyőző érvet szolgáltatnak a téma relevanciájához.

A témaválasztás és az elméleti keretek, valamint a vizsgált irodalmi korpusz körülhatárolása ígéretes. Ugyanakkor már a bevezető részben azzal szembesülünk, hogy nem tisztázza egyértelműen a címben használt fogalmakat, vagyis hogy mit ért a „hallhatóság és láthatóság poétikája” alatt, és nem jelöli ki a maga helyét a szóba hozott sokrétű szakirodalomhoz képest. A témát kifejtő fejezetekben a fikciós világok tematikus megközelítése és a kortárs világunk telekommunikációs gyakorlatainak taglalása dominál, és az irodalmi alkotások megközelítése kapcsán is a poétika terminus jelentésének körvonalai feloldódni látszanak az alábbihoz hasonló mondatokban: „Ami a videotelefonálás irodalmi ábrázolásának

esetében történik, az a hallhatóság poétikájának a központi értéként meghatározott hangnak a közvetítésén túli gazdagodása, nem pedig a teljes hierarchia felforgatás, revíziója.” (44) Vagy, ugyancsak ebben a témában: „Ebből a szempontból mindenképpen különböznek a Dick regényeiben megjelenő videotelefonoktól, ez utóbbiak az ábrázolásokban ugyanis a hallhatóság poétikáját gazdagítják, és figyelmen kívül hagyják a szűkebb értelemben vett írás meghatározó szerepét.” (112) Bevallom, nem tudom értelmezni a „poétika” terminust ebben az összefüggésben, úgy látom, hogy itt az adott irodalmi szöveg *tematikus* szintjére, illetve a színre vitt *eseményvilág jelenségeire, használati eszközeire* vonatkoztatja a „hallhatóság poétikája” kifejezést, hiszen az idézett szövegrészekben szóba hozott művek esetében, megalkotottságuk poétikai szintjén nem jelenik meg semmilyen, a könyvkultúra hagyományos elbeszélésmódjaitól eltérő sajátosság. A dolgozat igen gyakran, így különösen a II. részben az irodalom poétikai szintjére nem vonatkoztatva foglalkozik informatikai és kommunikációtechnológiai kérdésekkel, a felhasznált szakirodalom problémafelvetéseit és nem a dolgozat címében megjelölt témát véve tovább. Ez lehetséges alapozásként funkcionálhatna, amennyiben a folytatásban valóban az irodalom poétikai szintjét is érintő következtetésekre jutna ezek nyomán. Ez csak részben, kevésbé kifejtetten valósul meg.

Sajnálatos hiány, hogy a dolgozat a bevezetésben ígétekkel ellentétben csak elszórtan elemzi és értelmezi Farkas Péter valóban újszerű regénypoétikát létesítő regényét, inkább az olvasat kereteit vázolja fel, holott a bevezetőben ezt ígéri. Nem igazán méltányos a dolgozaton számon kérni nem vizsgált műveket, de megvitatásra érdemes kérdésnek látom, hogy a műben szóba hozott, prózapoétikai szempontból rendkívül hullámzó színvonalú művek mellett az írás és a világháló médiumának a regénypoétikát valóban lényegileg érintő felhasználási módját láthatjuk számos nem említett műben, így például Krasznahorkai László *Háború és háború* című regényében, Jake Smiles *I link*, illetve Garaczi László online íródott regényében is, vagy a rögzített hang újrachallgatásának regénypoétikai szempontból izgalmas kiaknázását például David Albahari *Mamac* című regényében, amely művek valóban kikényszerítik az értelmezőből, hogy úgy foglalkozzon mediális kérdésekkel, hogy ezek poétikai kérdésekké is váljanak.

A fentiekből következik, hogy az érvelésben nem különül el világosan a vizsgált problémakör hétköznapi jelenségeinek és műalkotásbéli jelenlétének vizsgálata, a műalkotások esetében pedig a tematikus és a poétikai szint, gyakran egymásba csúszik a műalkotások fiktív

világában színre vitt mediális problémák kérdése, a műalkotások poétikájának lényegi részét alkotó multimedialis komponensek problémája, valamint a köznapi kommunikáció multimedialis vonatkozásai. Így például a Lars von Trier-filmben színre kerülő probléma, vagyis az egymástól távol lévő karakterek telefonos párbeszédében a másik lélegzetének nehezen szemantizálható hallhatósága csak nagyon áttételesen hozható kapcsolatba a hallható lélegzetvétel jelentőségével egy élőben előadott műalkotás vagy egy hétköznapi kommunikációs aktus során, egyszerűen más ontológiai dimenziókról lévén szó. (Másképpen ezeknek a nonszemantikus jeleknek a használata korántsem sajátítható ki az ún. posztalfabetikus kulturális jelenségek vizsgálatához, hasonló effektus ott van például a szentimentális levélregények kézírásánál, a másiktól származó levél papírjának tapintásánál, a papírra hullatott könny jelenél...)

A dolgozat mintha nem vetne *ténylegesen* számot a műalkotások mediális meghatározottságai kapcsán azzal, hogy egy-egy műalkotás csak a maga mediális meghatározottságai között, ettől elválaszthatatlan poétikája szerint létezik és értékelhető; és a műalkotások kapcsán tévútra visz, ha hierarchizáljuk a médiumokat: „azzal a derűlátó megállapítással egészítve ki az idézett gondolatot, hogy a hang és a hangzás emancipációja kultúránkban, ha még nem is fejeződött be, de mindenképpen folyamatban van.” (54) Problematikusnak látom, ha a tudós a kutatási tárgya szurkolójává válik, a mediális változásoknak poétikai értéket tulajdonítani úgyszintén, fejlődésnarratívát pedig legalábbis vitathatónak.

A dolgozat esetleges publikálásánál érdemes lesz elgondolkodni olyan részletkérdéseken is, hogy valóban egészen a Bhagavad Gítáig kell-e futni párhuzamért a földönkívüliek elviselhetetlen látványa kapcsán A. C. Clark regényéről szólva, ha már korábban hivatkoztunk az égő csipkebokorra – az egész keresztény kultúrkör egyik alapkérdése Isten színéről színre való látásának evilági elviselhetetlensége –, de az ókori európai irodalom is bővelkedik a motívumhoz kapcsolódó történetekben (29.). Átgondoltabban kell szóba hozni Danilo Kiš *Holtak enciklopédiája* című munkáját is a szótárregények kapcsán (ha lehet egyáltalán a jelzett összefüggésben), hiszen ez az elbeszélés nem szótárregény, csupán megidéz az elbeszélés fikciójában egy minden tekintetben totálisan közvetítő enciklopédiát, de formája szerint nem szótár vagy enciklopédia. Az azonos című kötetre vonatkozóan sem áll meg ez a besorolás, hiszen ennek elbeszélései ugyan összekapcsolhatók egy metaforikus olvasatban, de a könyv

formailag semmiképp sem sorolható be Pavić, Temesi vagy Bence Erika, netán a mindezeket megelőző Bogdan Bogdanović *Gradoslovar* című könyveinek sorába. Véleményem szerint egyébként maga a szótárregény szerkezeti problémájának a szóba hozása is erőltetett és esetleges a jelzett összefüggésben („Az írásnak és különösképpen a könyvbe írásnak ezt az eredendő heterogenitását és többszólamúságát példázzák a szótárregények”), hiszen a regényműfaj polifonikusságáról Bahtyin nyomán könyvtárnyi szakirodalom értekezik, a könyvbe írás heterogenitását pedig mind a kódexek, mind a heterogén szövegeket összefűző korai nyomtatványok, sőt a különböző eredetű kódexek, nyomtatványok, de akár az újkori és modern folyóirat-évfolyamok egybekötésének a gyakorlata sokkal átfogóbban példázza, ahogy a kódexeket, Tószegi Zsuzsannára hivatkozva szóba is hozza később a szerző. A *Könyvbe írás* alfejezetben tulajdonképpen az nem válik világossá, hogy a Foucault-, de Man-, Roland Barthes-hivatkozásokkal alátámasztott evidenciákból következik-e bármi további gondolat a dolgozat problémafölvetése szempontjából.

Ugyancsak rögtönzésnek tűnik az alábbi gondolat is: „Emiatt is járja át egyre erőteljesebben a kortárs irodalmat a talált kézirat poétikája. Ez ugyanis a különböző eredetű és gyakran eltérő típusú dokumentumok felhasználásával a szerzői–olvasói identitás és funkció, valamint ezek egymástól való elválasztottságának kérdéskörét egyaránt problematizálja.” (114) A talált kézirat poétikai megoldása korántsem kortárs irodalmi sajátosság, az „egyre erőteljesebb” tendencia megkérdőjelezhető, az eljárás mélyen a hagyományban gyökerezik, és a modern, de különösen a posztmodern irodalom egyik gyakori metaleptikus eljárása – még az információtechnológiai robbanás előttről. Az 1980-as években történt felfutása után az 1990-es években már korántsem számított eredeti megoldásnak, ma pedig magára valamit adó kortárs író erősen óvakodik ettől az eljárástól.

Kissé parodisztikusnak hat a lélek és a lélegzet köztudomású etimológiai kapcsolatának szóba hozása (33.), voltaképpen a komplett keresztény hagyományt újrafelfedező megállapítás, majd ennek minden átmenet nélküli összekapcsolása egy Derrida-idézettel: „A kileheli a lelkét magyar nyelvű szófordulat nem csupán azonosítja a lelket a lélegzettel, hanem azt kilehelhető és ennek következtében permanens veszélyben lévő, titokzatos entitásként az ember legbelsőbb lényegeként határozza meg. A lélekzetnek/lélegzetnek ez az esszencialitása – még akkor is, ha miként azt a Mirnics-elbeszélésben is felidézett legenda sugallja, a Teremtőtől származik –

képezi a létnek mint jelenlétnek a lehetőségét. Ez – Derridát idézve – a »lét értelmének a jelenlét területére való korlátozása«. Attól tartok, itt a vizsgált elbeszélésben rejlő művészi potenciál is korlátozza az értelmező mozgásterét. Az alfejezet lapos és irodalomtudományi módszertani szempontból is erősen megkérdőjelezhető zárómegállapítása is erről tanúskodik: „Valóban hasztalan B. Béla abbéli igyekezete, hogy az összegyűjtött utolsó lélegzetekkel életre keltsen egy élettelen tárgyat, hiszen – miként az Farkas Péter Gólemében olvasható – „nincs folytatása a kifújt és többé be nem szívott lélegzetnek.” (35) Az egyik fikciós világból kiragadott mondat értelmezői érvként való használata egy másik fikciós világ értelmezésénél erősen problematikus.

Érthetetlen, hogyan kerül a dolgozatba hivatkozásként Faludy György *Jegyzetek az esőerdőből* kötetének a helyesírásról szóló teljesen naiv és használhatatlan megállapítása (77., 93.).

A II. rész 2., *A digitális írás* című fejezete nem egyéb, mint a címben jelzett témáról szóló közkeletű, színvonalasabb zurnalisztikus tudás részletező összefoglalása (92–122).

A dolgozat Dieter Mersch, Hans Belting és Ong médiaelméleti megközelítéseinek, majd Ferraris megfontolásainak érdemi használatával válik izgalmassá, és ezt a Meyrink-, továbbá a Farkas Péter-féle *Gólem* értelmezése tehetné igazán érdemi munkává. Egy kiadásra átdolgozott változat nem mellőzheti a *Gólem* alapos elemzését.

A III. rész az emlékezés és a nemzedéki vonatkozások problémáját taglalja, jelentőségéhez mérten aránytalanul szűk terjedelemben.

A dolgozat terminológiai szempontból fegyelmezett, diskurzusvezetése a jelzett hibákkal, aránytévesztésekkel együtt alapvetően szakszerű, nyelvi hibák nem jellemzők rá (talán nem voltam eléggé figyelmes ebből a szempontból, de csak a „konvertál át” szúrt szemet, ahol az igekötő jelentése már ott van az idegen szóban, 60.), helyesírása problémátlan, elvéve található benne félregépelés (talán saját gépelési hiba, talán a hivatkozott forrásból eleve hibásan átmásolt Robert Wood könyvének címe, Homérosz nevének kétszeri félregépelésével: *Essay on the Original Genius of Honer*). Néhány reflektálatlan élőnyelvi fordulatot látok továbbá zavarónak, amelyek ellentétben állnak a dolgozat diskurzusvezetésével (a „való igaz” kifejezés használatát például egyáltalán nem látom helyénvalónak tudományos értekezésben: 10, 98, 105, 112). Az értekezés műfajától idegennek látom az olyan retorikus kérdéssorokat is, mint az alábbiak:

„Vajon nem egyfajta, egyre inkább a mágiára hasonlító technikai alapú érzéksalódást valósít meg a gyakorlatban a vezetékes és mobiltelefon, illetve a rádió, amikor az eredetileg, az alfabetikus írás megjelenése előtt őt megillető szerepkörrel ruházza fel az élő-eleven hangot, a fonikus szubsztanciát mint a verbális kommunikáció meghatározó, ám közel sem kizárólagos eszközét? S vajon nem ugyanezt teszi a televízió, majd pedig interaktív módon a videotelefonálás, amikor a hangot és a látványt is rehabilitálja?” (53) Ezeket az esszé esetleg elviseli (ízlésem szerint ott is modoros lenne), az értekező viszont jelölje ki kutatásának tárgyát, fogalmazza meg előfeltevéseit, vizsgálja meg a kijelölt korpuszt a vállalt szempontok szerint, állapítsa meg és bizonyítsa eredményeit.

Mindezek után hangsúlyozom, hogy a munka nagyon komoly erényeként vehető számba az a kockázatvállalás, amellyel a szakirodalomban is kevésbé differenciáltan kezelt területen tudományos igényű kutatásba bocsátkozik, és ígéretes, továbbgondolásra és megvitatásra alkalmas eredményekre jut. A disszertáns erénye továbbá az a szakmai következetesség, amely eddigi publikációiból, a kulturális közéletben való jelenlétéből észlelhető, vagyis hogy a jelen értekezés jól illeszkedik szerzője évtizedes irodalmi és kutatói érdeklődésébe.

A fentiek alapján javasolom, hogy a PTE Irodalomtudományi Doktori Iskolája nyilvános vitára bocsássa az értekezést, és eredményes védést követően a PhD fokozat odaítélését támogatom.

Hajmáskér, 2016. szeptember 10.

Dr. habil. Ladányi István egyetemi docens, Pannon Egyetem MFTK Irodalom- és Kultúratudományi Intézet

VI. Válasz az opponensi véleményekre

Ezúton szeretném megköszönni opponenseimnek, Fenyvesi Kristófnak és Ladányi Istvánnak értekezésem értő és körültekintő olvasatát és különösképpen kritikai jellegű észrevételeiket; ezek kutatásaim folytatásához, elmélyítéséhez, továbbá a tudományos eredmények strukturáltabb és arányosabb jövőbeli bemutatásához járulnak hozzá. Mivel a két opponensi vélemény több kérdés, megállapítás és felvetés tekintetében is érintkezik egymással, válaszaimat összefüggő szövegben fogalmazom meg, s eközben jelzem, mely bírálatra reflektálok.

A poétika fogalma meghatározó szerepet tölt be az értekezésben; a hallhatósággal és a láthatósággal szintagmatikus kapcsolatot alkotva a címben is megjelenik. Diszkurzív előfordulásai azonban, miként arra mindkét bírálóm jogosan mutat rá, nem stabilizálják jelentéstartalmát. Meglátásom szerint ennek oka abban keresendő, hogy a terminus az értekezés által használt értelmében véve, a másodlagos szóbeliségnek és a digitális írásbeliségnek az irodalmi vonatkozásainak, különböző megnyilvánulási formáinak és módozatainak a vizsgált korpuszon belüli megragadását hivatott elősegíteni. Az említett fogalmak aktualizációi ennek megfelelően az egyes szövegelemzésekhez kötődnek. A hallhatóság és a láthatóság poétikájának a szemantika szintjén is megnyilvánuló, a definíciós kísérleteknek ellenálló temporalitása azoknak a Fenyvesi Kristóf által által kiemelt tudományos, diskurzív kritériumoknak az esetében is meghatározó jellegű marad, mint amilyen a fogalmak szakirodalomba történő beépülése, továbbá az értekezés szövegén kívüli alkalmazhatósága.

A poétika az értekezés által használt tágabb értelmében véve és mindkét típusát tekintve egyaránt általános (tele)kommunikációs alapelvek irodalmi, alkotói megnyilvánulásait fedi, amikor is a feltárt, konstitutív szerepű jellegzetességek, jelesül a hallhatóság és a láthatóság szisztematikusan alkotói ismérvek formájában jut kifejezésre a szövegekben, mikro és/vagy makroszinten hatva át az azokban megjelenített kommunikációs textúrákat. Ennek megfelelően a tematizációban valós, esetenként pedig fikcionális kommunikációs eszközöket jelöl, azok működésmódjait és hatásmechanizmusait ábrázolja, a retorika szintjén mindezt nagyobbára alakzatok formájában jeleníti meg, esetenként pedig kompozíciós elveknek feleltethető meg. Ez

utóbbi meghatározás különösképpen a Farkas Péter *Gólem* című hipertextuális regényességének a médiaspecifikus jellemvonásaira összpontosító elemzésekben jut kifejezésre. A Farkas Péter-szöveg mélyreható, Ladányi István által méltán hiányolt értelmezésének jelen esetben a tárgyalt irodalmi korpusz szerteágazó jellege, sokszínűsége és a vizsgálódások ábrázolás-centrikussága szabott határt. A *Gólem* részletes elemzését a közeljövőben tervezem elvégezni.

A fentiek tükrében a hallhatóság és a láthatóság poétikája terminusként szemantikailag igencsak terheltté válik, miközben jelentésirányai az adott szövegelemzések keretében komplex struktúrákat alkotva, temporálisan változnak. A kétféle poétika hatósugarai az irodalmon túl természetesen más művészeti ágak alkotásait egyaránt áthatják, feltárható egységbe rendezve azokat, miként arra az értekezés extratextuális, illetve intermediális utalásai rámutatnak.

Fenyvesi Kristóf kérdésfelvetése többek között a vizsgált irodalmi korpusz konstituálódásának módjára, illetve logikájára vonatkozik. A korpusz-képzést különböző típusú intertextuális kapcsolódásokon és irodalom-, valamint műfaj történeti relációkon túl a szövegekbe ágyazott médiaarcheológiai vonatkozások, vagyis a technológiai mediatizáció fikcionális, esetenként pedig valóságos példákra alapuló reprezentációinak történeti sora irányítja. Ily módon lehetővé válik a digitális kommunikációs formák irodalmi előképeinek, archetípusainak szisztematikus és egyben diakrón vizsgálata, függetlenül azok autentikusságától, illetve esetenkénti utópisztikus illúziórikusságától. A jelzett történeti szemléletmód érvényesítése tette szükségessé, hogy az elemzett szövegek meghatározó része a digitális technológiák expanziója előtti korszakokból származzon.

Az ábrázolások vizsgálódásokon belüli dominanciája miatt nem aktualizálja az értekezés a digitális, online közeg médiaspecifikus textuális alkotásaira vonatkozó szakirodalom olyan terminusait, mint például a Fenyvesi Kristóf által említett kibertext vagy az ergodik irodalom. Ezen fogalmak bevezetése és alkalmazása véleményem szerint is főleg Farkas Péter *Gólem*ének a hordozó közeg jellegzetességeire és nem pedig az azok tematizációira összpontosító megközelítés esetében lenne valóban gyümölcsöző.

Az értekezés által mozgósított informatikai és kommunikációtechnológiai, továbbá - elméleti ismeretek, valamint tendenciák, amelyekre másik bírálóm, Ladányi István hívja fel a figyelmet, közvetlenül nem a tárgyalt irodalmi poétikák szintjén, hanem kontextuális és történeti

szempontból relevánsak, vagyis az epochális vizsgálat céljait szolgálják. Ily módon a poétikai vizsgálódásoktól részben függetlenül előforduló, vagyis nem az értelmezett irodalmi szövegekkel kapcsolatos fejtegetések annak a vonatkozó technicista episztémének a körvonalazását segítik elő, amelyben a hallhatóság és a láthatóság poétikája megjelent, és miként azt vizsgálódásaimmal bizonyítani igyekeztem, gazdag irodalomtörténeti előzményeinek és hagyományainak megfelelően fontos szerephez jutott. Részben ennek következtében jelentkeznek korrelációk a feltárt kérdéskör hétköznapi jelenségeinek és műalkotásbeli manifesztációinak vizsgálata között. Ezen interferenciák a hallhatóság és láthatóság poétikáját a másodlagos szóbeliség és a digitális írásbeliség irodalmi vonatkozásaiként, megnyilvánulási módjaiként határozzák meg.

A vizsgált irodalmi és egyéb, nagyjából elméleti szövegek az értekezés keretében nem rendeződnek stabil hierarchikus struktúrába, hanem a metanyelv kiépítésének és megszilárdításának lehetetlenségére reflektálva dialogizálnak és gyakran polemizálnak egymással. Ennek szellemében értelmezhetők a disszertáció azon vonatkozásai is, amelyek az irodalom mellett az egyéb művészeti ágakból származó alkotásokat tárgyalják. Faludy György helyesírásra vonatkozó megállapításai pedig, amelyek esetében szintén teljes mértékben osztom bírálóm, Ladányi István véleményét, mely szerint az említett reflexiók naivak, természetesen nem tudományos igényű hivatkozások szerepét hivatottak betölteni, csupán azt példázzák, miként vált kritikátlanul görcsössé az artikulált, vagyis hallhatóvá tett nyelvi jel és az annak megragadását szolgáló fonetikus írásbeliség összekapcsolódása.

A metanyelvnek az értekezésben érintett posztformalista kritikájának, továbbá a nyelvhasználatnak a digitális írásbeliség térhódítása következtében terjedő oralizálódásának és kreolizálódásának következményeit figyelembe véve és egyben a konzekvenciákat továbbgondolva igyekeztem – a kutatómódszertani alapelvek tiszteletben tartása mellett – enyhíteni a tudományos diskurzus stiláris jellemvonásain és személytelenségén. Eme igyekezet esetenkénti excesszusai vezethettek el a tudományos munkának az opponensi bírálatban elemzett esszéisztikus és szubjektív felhangjaihoz.

Értekezésemben igyekeztem rámutatni azokra a textuálisan megnyilvánuló irodalom- és műfajtörténeti tendenciákra, amelyek a hallhatóság és a láthatóság poétikájának előtérbe kerüléséhez járultak hozzá. Az előbbi esetében a hangzóanyag közvetítése által a szűkebb értelemben vett írást a nyelvi kommunikáció módozatainak történetében meghaladó másodlagos

szóbeliség irodalmi vonatkozásai érhetőek tetten. Az elemzett szövegekben az irodalmi ábrázolás és narrativizálódás különböző szintjein a fonikus szubsztancia nem rendelődik alá az inskripció láthatóságának, ugyanis mediatizációs lehetőségeire támaszkodva önállóan működő kommunikációs csatornává válik. A hangzóanyag jelzett és a tárgyalt szövegekben tükröződő emancipációját a vonatkozó szakirodalom jelentős része pozitív előjelű kommunikációtechnológia-történeti tendenciaként határozza meg, ami természetesen nem szolgálhat irodalmi szövegeket érintő esztétikai értékítéletek alapjául. Ezúttal szeretném külön megköszönni Ladányi Istvánnak, hogy ennek veszélyeire felhívta a figyelmem. Fontosnak is tartottam az értekezésben szisztematikusan hangsúlyozni, hogy az elemzett szövegek legnagyobb részében mindkét vizsgált irodalmi poétika jelenléte kimutatható, ilyenforma azok „vegytiszta” állapotukban csupán elméleti konstrukciók, illetve hipotézisek módjára működnek, ami a disszertációban esetenként kirajzolódó fejlődésnarratíváról szintúgy elmondható.

Köszönöm a megtisztelő figyelmet!

VII. Szakmai önéletrajz

SZEMÉLYI ADATOK

Név: Beke Ottó

Születési idő: 1981. 05. 04.

Születési hely: Zombor

E-mail: bekeotto1@gmail.com, bekeo@freemail.hu

MUNKAHELY

Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka (2008–2014: egyetemi tanársegéd, 2014–2016: oktatói munkatárs, 2016– szakmunkatárs)

Oktatott tárgyak: Másodlagos szóbeliség, digitális írás – művelődés, Drámapedagógia, A magyar nyelv tanításának módszertana, Változások a magyar helyesírásban

Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, Újvidék (2012– tutor)

Miloš Crnjanski Általános Iskola, Szabadka (2007–2008: magyartanár, osztályfőnök)

Magyar Szó napilap, Szabadka (2006–2007: lektor)

TANULMÁNYOK

2008–2016: Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Pécs

2000–2008: Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Újvidék

Szakkolgozat címe: *Az önértelmezés útjai Sziveri János lírájában*. Témavezető: Dr. Hózsá Éva

Nyelvtudás: szerb, angol

ÖSZTÖNDÍJAK

A vajdasági magyar irodalom interkulturális kontextualizációja. A Tartományi Tudományügyi és Technológiafejlesztési Titkárság által támogatott projektum (2006–2010)

Moholy-Nagy Médiakutató Műhely (2008)

Vajdasági magyar irodalom – kontextusok – identitáskódok. A Tartományi Tudományügyi és Technológiafejlesztési Titkárság által támogatott projektum (2011–2014)

A magyar nyelv a Vajdaságban, a korszerű európai régiómodellben. A Szerb Köztársaság Oktatási, Tudományos és Technológiai Fejlesztési Minisztériumának III47013 számú, interdiszciplináris tudományos projektuma (2010–2016)

TAGSÁG

Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság

Szekeres László Alapítvány Oktatási Szaktestület

Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium

Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Kari Tanács

DÍJAK, ELISMERÉSEK

Kilátó-díj (2007)

Kristálygömb Díj (2011)

Sinkó Ervin Irodalmi Díj (2013)

VIII. Publikációs jegyzék

Tanulmányok, konferencia-előadások

Beke Ottó: Az internetezés ünnepe. Megjegyzések a vajdasági cyberpunk irodalomért. In: Csányi Erzsébet (szerk.): Ünnepek. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar; Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2015. pp. 181-188. ISBN: 978-86-6065-313-2

Beke Ottó: A felirat(ozás) mint a filmbeli beszéd (látszólagos) tükröz(őd)ése. További megjegyzések Mirnics Gyula *Barbie* című elbeszélése kapcsán. In: Csányi Erzsébet (szerk.): Tükör. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar–Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2014, pp. 53-68. ISBN: 978-86-6065-208-1

Beke Ottó: Könyv, net és figyelem. In: Czékus Géza (szerk.): Motiváció–Figyelem–Fegyelem. VII. Nemzetközi Tudományos Konferencia. Konferencia helye, ideje: Szabadka, 2013.10.04-2013.10.05. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2013. pp. 614-627. ISBN: 978-86-87095-38-0

Beke Ottó: Könyv(kultúra) – az értékítéletek keresztműzében. In: Czékus Géza (szerk.): Könyv-Kommunikáció-Kompetencia: Az Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kara VI. nemzetközi tudományos konferenciája előadásainak gyűjteménye. Konferencia helye, ideje: Szabadka, 2012.09.27-2012.09.29. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2012. pp. 83-91. ISBN: 978-86-87095-20-5

Beke Ottó: A tehetséges tanulókkal való munka formáinak lehetőségei a másodlagos szóbeliség mediális viszonyrendszerében. In: Bene Annamária (szerk.): A tehetséges tanulókkal való munka módszertana. Az Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kara V. nemzetközi tudományos konferenciájának előadásai. Konferencia helye, ideje: Szabadka, 2011.11.03-2011.11.05. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2011. pp. 629-636. ISBN: 978-86-87095-17-5

Beke Ottó: Az olvasás temporalitása mint a játék lehetősége. In: Bene Annamária (szerk.): Az esélyegyenlőség és a felzárkóztatás vetületei az oktatásban I. Általános kérdések – (anya)nyelvi

oktatás. Konferencia helye, ideje: Szabadka, 2009.09.17-2009.09.19. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2009. pp. 165-171. ISBN: 978-86-323-0753-7

Beke Ottó: Írásbeliség, szóbeliség, digitális kultúra. In: Orbán Jolán (szerk.): Újmédia, újnyelv, újfilozófia, újirodalom(elmélet), újpedagógia? Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2015. pp. 12-52. ISBN: 978-963-642-932-4

Beke Ottó: Az emlékezés nyelve. In: Bene Annamária (szerk.): A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban. V. kötet. Nyelvismeret és nyelvművészet. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2015. pp. 92-98. ISBN: 978-86-87095-60-1

Beke Ottó: Nyelvhasználat a csönd határán. In: Bene Annamária (szerk.): A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban. IV. kötet: Nyelvi rétegződés és nyelvhasználat. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2014. pp. 127-135. ISBN: 978-86-87095-25-0

Beke Ottó: Jelek utazása a világhálón. A Jelfolyam online művészeti folyóirat margójára. In: Csányi Erzsébet (szerk.): Utazás – megértés – identitás. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar–Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2013. pp. 129-138. ISBN: 978-86-6065-153-4

Beke Ottó: Vajdasági magyar film(történet) és nyelvhasználat. In: Bene Annamária (szerk.): A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban. III. kötet. A sokoldalú nyelv. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2013. pp. 97-107. ISBN: 978-86-87095-23-6

Beke Ottó: A közvetített hangzó anyag és Mirnics Gyula Jan Berger hazatér című elbeszéléskötete. In: Csányi Erzsébet (szerk.): Habitus. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, Bölcsészettudományi Kar, 2012. pp. 167-183. ISBN: 978-86-6065-104-6

Beke Ottó: Fekete J. József, Nettitia K. Froese és a Berta Ferenc Zsebszínház. A művelődés szóbeli és írásbeli mintázatai. II. rész. In: Bene Annamária (szerk.): A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban. II. kötet. Állandó és változó a nyelvben. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2012. pp. 129-138. ISBN: 978-86-87085-22-9

Beke Ottó: A digitális írás perspektívája. In: Garami András, Mekis D János, Németh Ákos (szerk.): Nemzedéki narratívák a kultúratudományokban. Budapest: Kijárat Kiadó, 2012. pp. 248-261. ISBN: 978-615-5160-18-9

Beke Ottó: Fekete J. József, Nettitia K. Froese és a Berta Ferenc Zsebszínház. A művelődés szóbeli és írásbeli mintázatai. In: Bene Annamária (szerk.): A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2011. pp. 89-98. ISBN: 978-86-87095-14-4

Beke Ottó: Látható és hallható maszkok. In: Csányi Erzsébet (szerk.): *Alteregő. Alakmások – hamismások – heteronimák*. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, Bölcsészettudományi Kar, 2010. pp. 57-75. ISBN: 978-86-6065-049-0

Beke Ottó: A szupraszegmentális elemek sámánútja. In: Csányi Erzsébet (szerk.): *Mediális átlelkesítés. Zene – beszéd – irodalom*. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, Bölcsészettudományi Kar, 2010. pp. 53-60. ISBN: 978-86-6065-038-4

Beke Ottó: Fény és véletlen. Moholy-Nagy László fotogramjairól. Horváth Futó Hargita, Hózsá Éva, Ispánovics Csapó Julianna (szerk.): *Régió-lapozó. Kód – irodalom – kultúra – régió V*. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar, 2010. pp. 108-114. ISBN: 978-86-6065-050-6

Beke Ottó: Mesék, amelyek rosszul végződnek. In: Csányi Erzsébet (szerk.): *Csáth-járó át-járó. Csáth Géza, az irodalmi és pszichológiai diszkurzusok metszéspontja*. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, Bölcsészettudományi Kar, 2009. pp. 127-133. ISBN: 978-86-6065-008-7

Beke Ottó: Hálózat és egyén. In: Csányi Erzsébet (szerk.): *jelHÁLÓ. Összehasonlító irodalomtudományi, nyelvészeti és médiaközi kutatások*. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, Bölcsészettudományi Kar, 2008. pp. 187-197. ISBN: 978-86-85245-13-8

Beke Ottó: A Delta-torkolat mint jelölő. In: Csányi Erzsébet (szerk.): *konTEXTUS. Összehasonlító irodalomtudományi tanulmányok*. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, Bölcsészettudományi Kar, 2007. pp. 75-80. ISBN: 978-86-85245-08-4

Beke Ottó: E-mail és (multi)linearitás. Tanulmányok. Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Hungarológia Tanszak, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék 1: pp. 109-123. (2014)

Beke Ottó: Hol vagy, (video)telefon, tapi és képiség? Tanulmányok. Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Hungarológia Tanszak, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék. 2013/1. (46.) pp. 121-132. ISSN: 0354-9690

Beke Ottó: Szép új világ és infantilizmus. Tanulmányok. Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Hungarológia Tanszak, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék 2: pp. 25-33. (2014)

Beke Ottó: A net-generáció korelőnye. In: Francišković Dragana, Hózsá Éva (szerk.): *Évkönyv. Tanulmánygyűjtemény*. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2013. pp. 47-55. ISSN: 2217-8198

Beke Ottó: Írás, emlékezés és verbális diskurzus. In: Francišković Dragana, Hózsá Éva, Samu János (szerk.) Évkönyv. Tanulmánygyűjtemény. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2014. pp. 94-105. ISSN 2217-8198

Beke Ottó: A hangfelvétel mint parttalan bizonyosság. In: Ispánovics Csapó Julianna (szerk.): Tudás és régió. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó 2015. Konferenciakötet. Újvidék: Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, 2015. pp. 18-22. ISBN: 978-86-89095-07-4

Beke Ottó: Látható(vá vált) nyelv. Bartholomew, Gólem és Shrike. In: Berényi János (szerk.): Tudástérkép. Konferenciakötet. Újvidék: Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, 2014. pp. 46-60. ISBN: 978-86-89095-06-7

Beke Ottó: Látható(vá váló) nyelv. In: Berényi János (szerk.): Tudományos diszkurzusok. Konferenciakötet. Konferencia helye, ideje: Szabadka, 2013.04.13. Újvidék: Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, 2013. pp. 87-93. ISBN: 978-86-89095-04-3

Beke Ottó: A technika nyelve. In: Bene Annamária (szerk.): A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban VI. A vajdasági magyar nyelvváltozat megnyilvánulásai. Programfüzet és rezümékötet. Konferencia helye, ideje: Szabadka, 2016. június 4. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2016. p. 14. ISBN: 978-86-87095-68-7

Beke Ottó: Az emlékezés nyelve. In: Bene Annamária (szerk.): A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban V. Nyelvismeret és nyelvművészet. Programfüzet és rezümékötet. Konferencia helye, ideje: Szabadka, 2015. november 7. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2015. p. 15. ISBN: 978-86-87095-59-5

Beke Ottó: Látható(vá vált) nyelv. Bartholomew, Gólem és Shrike. In: Berényi János (szerk.): Tudástérkép. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó 2014. Rezümékötet. Konferencia helye, ideje: Szabadka, 2014.04.12. Újvidék: Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, 2014. p. 20. ISBN: 978-86-89095-05-0

Beke Ottó: A felirat(ozás) mint a filmbeli beszéd (látszólagos) tükröz(őd)ése. További megjegyzések Mirnics Gyula Barbie című elbeszélése kapcsán. In: Csányi Erzsébet (szerk.): Tükör. Rezümékötet. 8. Kontextus-konferencia 2013. Konferencia helye, ideje: Újvidék, Szerbia, 2013.12.13. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2013. p. 7. ISBN: 978-86-85245-26-8

Beke Ottó: Vajdasági magyar film(történet) és nyelvhasználat. In: Bene Annamária (szerk.): A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban III. Programfüzet és rezümékötet. Konferencia helye, ideje: Szabadka, 2013.11.09. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2013. pp. 10-11. ISBN: 978-86-87095-24-3

Beke Ottó: Látható(vá váló) nyelv. In: Berényi János (szerk.): Tudományos diszkurzusok – Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó 2013. Rezümékötet. Konferencia helye, ideje: Szabadka, 2013.04.13. Újvidék: Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, 2013. p. 21. ISBN: 978-86-89095-03-6

Beke Ottó: Book, internet and attention. In: Czékus Géza (szerk.): „Motivation – Attention – Discipline” 7th International Scientific conference October 4-5, 2013 Subotica, Serbia: Final Program and Abstracts. Konferencia helye, ideje: Szabadka, Szerbia, 2013.11.04-2013.11.05. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2013. p. 32. ISBN: 978-86-87095-37-3

Beke Ottó: Jelek utazása a világhálón. A Jelfolyam online művészeti folyóirat margójára. In: Csányi Erzsébet (szerk.): Utazás – megértés – identitás: Rezümékötet. Konferencia helye, ideje: Újvidék, Szerbia, 2012.12.21. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2012. pp. 11-12. ISBN: 978-86-85245-24-4

Beke Ottó: Fekete J. József, Nettitia K. Froese és a Berta Ferenc Zsebszínház: A művelődés szóbeli és írásbeli mintázatai. II. rész. In: Bene Annamária (szerk.): A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban II. Programfüzet és rezümékötet. Konferencia helye, ideje: Szabadka, Szerbia, 2012.11.10 Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2012. pp. 21-22. ISBN: 978-86-87095-21-2

Beke Ottó: Book(culture) - in the crossfire of value judgements. In: Czékus Géza (szerk.): Book – communication – competence. Final Program and Abstracts – International Scientific Conference. Konferencia helye, ideje: Subotica, 2012.09.27-2012.09.29. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2012. p. 34. ISBN: 978-86-87095-19-9

Beke Ottó: Work method possibilities with talented pupils in the medial relationships of secondary orality. In: Czékus Géza (szerk.): The Methodology of Working With Talented Pupils. V. International Scientific Conference. Final Program and Abstracts. Konferencia helye, ideje: Szabadka, 2011.11.03-2011.11.05. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2011. p. 28. ISBN: 978-86-87095-16-8

Beke Ottó: Fekete J. József, Nettitia K. Froese és a Berta Ferenc Zsebszínház: A művelődés szóbeli és írásbeli mintázatai. In: Bene Annamária (szerk.): A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban. Programfüzet és rezümékötet. Konferencia helye, ideje: Szabadka, 2011.11.12. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2011. p. 12. ISBN: 978-86-87095-15-1 M64

Beke Ottó: A közvetített hangzó anyag és Mirnics Gyula Jan Berger hazatér c. elbeszéléskötete. In: Csányi Erzsébet (szerk.): Habitus. 6. Kontextus-konferencia. Rezümékötet. Konferencia helye, ideje: Újvidék, 2011.12.16. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2011. pp. 19-20. ISBN: 978-86-85245-21-3

Beke Ottó: A digitális írás perspektívája. In: Csányi Erzsébet (szerk.): 10. Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia. Rezümékötet. Konferencia helye, ideje: Újvidék, 2011.11.24-2011.11.27. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2011. pp. 225-226. ISBN: 978-86-85245-18-3

Beke Ottó: Vidljive i čujne maske. In: Csányi Erzsébet (szerk.): Alteregó: Alakmások – hamismások – heteronimák. 5. konTEXTUS-konferencia. Rezümékötet. Konferencia helye, ideje: Újvidék, 2010.10.23. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2010. pp. 34-35. ISBN:978-86-6065-049-0

Beke Ottó: Mesék, amelyek rosszul végződnek. In: Csányi Erzsébet (szerk.): 7. Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia. Rezümékötet 2008. Konferencia helye, ideje: Újvidék, 2008.11.21-2008.11.23. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2008. p. 154. ISBN: 978-86-85245-15-2

Beke Ottó: A DNS tárgy funkcionalitása. In: Csányi Erzsébet (szerk.): VI. Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia. Rezümékötet 2007. Konferencia helye, ideje: Újvidék, 2007.11.16-2007.11.18. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2007. p. 126. ISBN: 978-86-85245-10-7

Beke Ottó: Kultúra és felejtés a DNS folyóirat tükrében. In: Csányi Erzsébet (szerk.): V. Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia. Rezümékötet 2006. Konferencia helye, ideje: Újvidék, 2006.11.17-2006.11.19. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2006. pp. 140-141. ISBN:86-85245-06-0

Beke Ottó: Az idézet poétikája, avagy a DNS folyóirat koncepciója. In: Csányi Erzsébet (szerk.): IV. Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia. Rezümékötet 2005. Konferencia helye, ideje: Szabadka, 2005.11.18-2005.11.20. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2005. pp. 28-29. ISBN: 86-85245-04-4